

Vi kan väl prata om det?

- en studie av debatten i den svenska offentliga sfären gällande förslaget till ny EU-konstitution

Abstract

The breakdown of the ratification process of the EU constitution was in Sweden blamed on a lack of a debate concerning European issues. The constitution can be seen as the best and latest, but in no way the only, example of this problem. The breakdown can also be seen as proof of a larger legitimacy crises within the EU. The aim of the study is to determine whether or not there really was a lack of debate concerning the constitution in Sweden. This question is theoretically connected to EU legitimacy through Habermas' idea of a public sphere. This connection works through two dimensions, one of democracy and one of identity. The public sphere functions both as a channel for information on political issues and as the mental space where the political unit is recreated through political, as well as everyday discourse. The study looks at the debate in the Swedish Parliament and two Swedish newspapers. It is argued that there is a lack of debate in the Swedish Parliament. Also, even though the issue occurred quite frequently in one of the newspapers studied, some aspects of the way it was reported on suggest that this in itself can be seen as part of the explanation to the EU legitimacy crises. Another large problem is the absence of a larger, single European public sphere. As long as one is missing, and as long as the national parliaments and media fail to debate on EU related issues in a way that strengthens EU legitimacy, the union will be questioned by its citizens.

Keywords: EU, legitimacy, public sphere, democracy, identity.

Characters: 76 647

Innehållsförteckning

1 Inledning	3
1.1 Syfte och frågeställning	3
1.2 Metod och material	4
1.2.1 Centrala begrepp	4
1.2.2 Avgränsningar.....	5
1.2.3 Material.....	5
1.2.4 Upplägget av den empiriska studien	6
1.3 Disposition	6
2 Teoretiskt ramverk	7
2.1 Den offentliga sfären.....	7
2.1.1 Habermas offentliga sfär.....	7
2.1.2 Massmedias roll i den offentliga sfären	7
2.1.3 Den offentliga sfären i en icke nationell kontext	8
2.2 Den teoretiska legitimitetsdebatten	9
2.2.1 Output eller input.....	9
2.2.2 Standardtolkningen av det demokratiska underskottet i EU	9
2.3 Den offentliga sfärens betydelse för EU:s legitimitet	10
2.3.1 Demokratidimensionen.....	11
2.3.2 Identitetsdimensionen	11
3 Konstitutionen och opinionen	13
3.1 Vägen mot en konstitution	13
3.2 Den allmänna opinionen i Sverige	14
3.2.1 Det svenska folket om konstitutionen och demokratin i EU.....	15
3.2.2 Det svenska folket om informationskällorna	15
4 Debatten i den svenska offentliga sfären	16
4.1 Den offentliga debatten i riksdagen	16
4.1.1 Debatten fram till framtidskonventets färdiga förslag	16
4.1.2 Debatten fram till det slutgiltiga fördraget.....	17
4.1.3 Debatten fram till uppskjutandet av ratificeringsprocessen	17
4.2 Den offentliga debatten i massmedia	18
4.2.1 Debattens omfattning och fördelning över tiden.....	18
4.2.2 Debattens öppenhet.....	19
4.2.3 Innehåll eller process i debatten.....	20
5 Den svenska offentliga sfären och EU:s legitimitet.....	22
5.1 Den svenska offentliga sfären och bristen på legitimitet i EU	22
5.2 Debatten i den svenska offentliga sfären	22
5.2.1 Debatten i massmedia	23
5.2.2 Debatten i riksdagen	24
5.3 En europeisk offentlig sfär	25
5.4 Framtida forskning.....	27
6 Sammanfattning	28
7 Referensförteckning	29

1 Inledning

Europa har efter andra världskriget integrerats allt djupare. Från att på 1950-talet ha börjat som ett begränsat ekonomiskt samarbete, Kol- och Stålunionen ECSC, har utvecklingen gått mot en fullfjädrad politisk union. Med den fördjupade ekonomiska och politiska integrationen har även motståndet ökat och EU:s legitimitet har allt mer ifrågasatts. Unionen har kritiserats för att vara både odemokratisk och ineffektiv. År 2005 var inget undantag utan snarare en kulmen på problemen för EU. Förslaget till ny konstitution röstades ner, först i Frankrike och sedan i Nederländerna. De planerade folkomröstningarna i Tjeckien, Portugal och Danmark ställdes in och förslaget lades på is för att tas upp på nytt under 2006. (EU 2006c) Händelserna under 2005 underströk bara det faktum som diskuterats under en lång tid, EU är i en legitimitetskris.

Några månader efter uppskjutandet av ratificeringsprocessen gick den svenska EU-kommissionären Margot Wallström ut med en debattartikel (DN 11/10 2005) i vilken hon, än en gång¹, lanserade ”Plan D”, som en del av lösning till EU:s problem. Plan D står för demokrati, dialog och debatt och tanken är att de två senare skall stärka den tidigare och därmed även legitimiteten i EU. Wallström efterlyser därför bl.a. skapandet av ”[...] ett ”europeiskt offentligt rum” för debatt, där medborgare, folkrörelser och politiker kan mötas i samtal över gränserna.” I början av 2006 upprepade hon denna efterlysning av en ”[...] gemensam demokratisk offentlig arena för samtal och debatt [...]” (AB 1/2 2006) Detta reser frågor, inte endast kring hur debatten dittills varit och om en ökad debatt och dialog kan stärka legitimiteten i EU, utan även om en intensivare debatt i EU-frågor samt skapandet av ett europeiskt offentligt är möjligt.

1.1 Syfte och frågeställning

Det övergripande temat för uppsatsen är legitimitetskrisen inom EU. Den empiriska analysen består dock av att studera tillgången av information och debatt kring EU och anknutna politiska frågor i Sverige. Huvudsyftet blir att analysera kopplingen mellan den teoretiskt behandlade legitimitetskrisen och den empiriskt studerade tillgången på information och debatt. Frågeställningen för uppsatsen lyder därför som följer:

- *Finns det en brist på information och debatt om EU i Sverige?*

Frågan som sådan är normativ och kan besvaras med ett enkelt ja eller nej utifrån olika ståndpunkter och värderingar. Målet är dock som sagt att diskutera och bedöma detta utifrån kopplingen till legitimiteten. Wallström understryker i sin debattartikel vikten av debatt för att kunna förankra unionens arbete bland

¹ Wallström hade redan lanserat idén den 4 juni 2005 i en debattartikel i Svenska Dagbladet.

medborgarna, att legitimera EU (DN 11/10 2005). Hon låter även antyda att debatten dittills varit otillräcklig i omfattning. Detta säger dock inget om *hur* denna koppling mellan EU:s legitimitet och tillgången på information och debatt fungerar. För att ge denna förståelse kommer ett teoretiskt ramverk att skapas. Den underliggande frågan för det teoretiska ramverket är hur debatten i den nationella offentliga sfären påverkar legitimiteten i EU och det kommer att argumenteras att kopplingen verkar genom två dimensioner, demokrati- och identitetsdimensionen. I relation till den offentliga sfären, dess egenskaper och funktion kommer att diskuteras, blir Wallströms efterlysning av ett *uropeiskt* offentligt rum eller en *uropeisk* offentlig arena av relevans. Vad exakt är det Wallström efterlyser och är detta en möjlighet? Bakom detta finns även frågan som Wallström för fram, om nu en ökad tillgång på information och debatt bidrar positivt till EU:s legitimitet, var ligger då ansvaret för att detta sker?

1.2 Metod och material

1.2.1 Centrala begrepp

Det mest centrala begreppet för uppsatsen är offentlig sfär. Detta har sin teoretiska grund i Habermas verk *Borgerlig offentlighet* (Habermas 1962/98). Habermas behandlar här begreppet offentlig sfär och det är denna term, *eng. public sphere*, som används i andra verk som refererar honom. (cf. Schlesinger & Kevin 2000; Calhoun 1995). Begreppen offentligt rum eller offentlig arena, som Wallström nämner, avser med all sannolikhet samma företeelse. Begreppets exakta innebörd och hur vi kan använda det för att förstå debatten, eller frånvaron av en dylik, inom EU och kopplingen till EU:s legitimitet kommer att behandlas mer utförligt i kapitel 2. Begreppet kommer att användas i uppsatsen som en beteckning på den kommunikationssfär där politisk information och debatt förekommer och inom vilken olika privatpersoners, organisationers och institutioners åsikter i politiska frågor uttrycks och möts. Inom denna sfär förekommer det ett större antal debatter på olika nivåer och som beteckning för den enskilda debatten kommer begreppet offentlighet att användas. Den offentliga sfären bör därmed förstås som en sfär av offentligheter (Fraser 1992).

Då EU:s legitimitet diskuteras är det nödvändigt att definiera detta begrepp. Trots den omfattande debatt och litteratur kring EU:s legitimitet som finns, och kanske av just den anledningen, kommer en minimalistisk definition av legitimitet att användas. Legitimitet, när det begreppet används, syftar endast till en generell tilltro hos medborgarna gentemot det politiska system som styr dem (Jachtenfuchs 1998:47). Omvänt blir begreppet illegitimt en frånvaro av dylik tilltro. Teoretiskt finns det en fara med denna definition då den ser legitimitet som något subjektivt (Janson 1998:99). Detta möjliggör ett gap mellan vad medborgarna ser som legitimt och vad de *borde* se som legitimt (Beetham 1991:8-12). Problematiken kringgås dock eftersom syftet med uppsatsen inte är att mäta legitimiteten genom att studera den subjektivt utan istället att behandla den minimalistiska definitionen kontextuellt, om medborgarna *borde* se styret som legitimt. (Janson 1998:99f) Uppsatsen kommer att empiriskt studera en specifik företeelse som teoretiskt

sammanlänkats med legitimiteten på EU-nivå och som *borde* påverka medborgarnas åsikter om EU:s legitimitet.

1.2.2 Avgränsningar

Den empiriska studien avgränsas på flera olika sätt. Först och främst är det endast den svenska offentliga sfären som undersöks och inte samtliga 25 nationella offentliga sfärer. Ytterligare begränsas den del av den svenska offentliga sfären som undersöks. I den offentliga sfären, eller sfären av offentligheter som det egentligen är tal om, pågår debatt på olika plan, mellan olika parter och gällande olika frågor. I studien kommer endast den nationella nivån att studeras och lokala och regionala debatter kommer därmed att exkluderas. På den nationella nivån exkluderas den debatt som förts i TV och radio och endast debatten som förts i dagspressen samt i riksdagen kommer att studeras. Detta urval kan försvaras både teoretiskt och empiriskt vilket kommer att beröras under respektive avsnitt. Även i dagspressen kommer ett urval att göras, något som diskuteras i materialavsnittet nedan.

Den specifika sakfråga som undersöks är förslaget till ny EU-konstitution. Valet grundar sig på det faktum att det är en framträdande och konkret policy-process. Ett problem som påpekats gällande nyhetsrapporteringen om EU är att den fokuserar på redan fattade beslut och inte pågående processer och deras möjliga implikationer. (Schlesinger & Kevin 2000:216) Det blir därför relevant att följa en specifik fråga snarare än alla information och debatt gällande EU. För att bäst kunna undersöka denna problematik gällande den svenska nyhetsrapporteringen bör vi således studera skillnaden mellan den period då arbetet med utformningen av förslaget till konstitution pågick och efter det var färdigt. Arbetet med konstitutionen påbörjades efter Laekenförklaringen i december 2001 och pågick fram till den 17-18 juni 2004, då den mellanstatliga konferens (IGC) hölls som antog det slutgiltiga förslaget. Studien kommer därefter att fortsätta fram till den 17 juni 2005 då ratificeringsprocessen skjuts på framtiden.

1.2.3 Material

Materialet till den empiriska studien består av artiklar ur två morgontidningar samt riksdagsprotokoll från den aktuella perioden. De undersökta tidningarna är Dagens Nyheter (DN) och Sydsvenska dagbladet (SD). Artiklarna ur DN är tagna från Presstext och artiklarna ur Sydsvenskan är tagna från tidningens hemsida. I det första arkivet finns samtliga artiklar ur den tryckta upplagan medan det för det senare arkivet sker ett urval baserat på nyhetsvärde. En genomgång av artiklarna tyder dock på att bortfallet i urvalet för denna fråga är litet och bedömningen är att arkivet ger en någorlunda heltäckande bild av innehållet i den tryckta tidningen.

Urvalet av tidningar är gjort för att samtidigt täcka en så stor geografisk och befolkningsmässig del av Sverige som möjligt². Riksdagsprotokollen är samtliga tagna från riksdagens hemsida och kommer att benämnas med protokollnummer. För perioden mellan den 1 december 2001 och den 18 juni 2005 finns det 486

² De valda tidningarna var den största respektive fjärde största *morgontidningen* i Sverige 2004, sett till antal läsare, med en läskrets på cirka 910 000 resp. 330 000 läsare. (Tidningsutgivarna)

riksdagsprotokoll som löper från nummer 2001/02:39 till 2004/05:143.³ Till det teoretiska ramverket har olika artiklar och böcker använts. För avsnittet om den allmänna opinionen har Eurobarometern använts som källa.

1.2.4 Upplägget av den empiriska studien

Den empiriska studien är både kvantitativ och kvalitativ i sitt upplägg. Kvantitativ i det avseende att den mäter förekomsten av artiklar i tidningar och debatter i riksdagen gällande processen som ledde fram till förslaget till ny EU-konstitution, kvalitativ eftersom den även ser till specifika egenskaper i dessa. (Bjereld et al 2002:114) De egenskaper som studeras är huruvida artikeln eller debatten endast informerar om processens framskridande eller om den i någon mån berör innehållet i, eller implikationerna av, konstitutionen. För demokratidimensionen är det senare att föredra. Ytterligare en relevant egenskap när det gäller tidningsartiklarna är om de är skrivna av en journalist för tidningen eller av en person eller organisation utanför tidningen. Detta är för att se i vilken mån tidningarna fungerar som ett öppet forum för debatt gällande EU-frågor. Den andra egenskapen är lätt att avgöra men gällande den första är det i slutändan en tolkningsfråga om artikeln berör processen eller innehållet. Debatten kommer därför att i viss mån framställas kvalitativt och återge innehållet för att ge inblick i materialet. Den tredje egenskapen som undersöks är tidsaspekten som redan nämnts. I vilket skede av processen förekommer artiklarna?

Behandlingen av materialet har varit sådan att ett preliminärt urval för den aktuella perioden har gjorts efter, för debatten, relevanta fraser⁴. De artiklar eller protokoll där dessa ord har förekommit har därefter studerats och, beroende på relevans, sorterats bort eller kategoriserats efter ovan nämnda egenskaper.

1.3 Disposition

Uppsatsen är indelad i sex kapitel där det första har behandlat uppsatsens metod och struktur. Nästa kapitel är en teoretisk genomgång där ett teoretiskt ramverk som underlag för förståelsen av problemet kommer att skapas. Dels kommer begreppet offentlig sfär att diskuteras, dels kommer den teoretiska debatten kring EU:s legitimitet att behandlas. Kapitel tre är den empiriska bakgrunden för studien där den allmänna opinionen undersöks och arbetet med konstitutionen redogörs för. I kapitel fyra genomförs den empiriska studien och i kapitel fem analyseras resultatet genom att kopplas ihop med det teoretiska ramverket. Avslutningsvis kommer resultatet att sammanfattas och förslag till framtida studier att ges.

³ En sökning på www.riksdagen.se ger 488 protokoll men två av dessa är felaktigt arkiverade.

⁴ Sökning har gjorts på orden Nice och Laeken samt de trungerade orden fördrag*, konvent*, konstitution*, grundlag* och författning*.

2 Teoretiskt ramverk

2.1 Den offentliga sfären

2.1.1 Habermas offentliga sfär

I boken *Borgerlig offentlighet* (Habermas 1962/98) diskuterar Jürgen Habermas begreppet offentlighet och dess innebörd. Analysen har ett historiskt perspektiv och går så långt tillbaka som antiken men det intressanta är Habermas syn på vad offentligheten har utvecklats till och vad den fyller för funktion. Habermas beskriver själv offentligheten som en sfär "[...] där det privata området står emot det offentliga [eller] som den allmänna opinionens sfär i motsats till den offentliga makten." (ibid:6) Detta låter oss förstå att den offentliga sfären är ett gränsområde mellan den enskilde individen och staten. Den offentliga sfären finns därmed varhelst två eller fler individer möts i diskussion. Den offentliga sfären blir viktig, framförallt, för att det är där den offentliga politiska kommunikationen sker, där politiska frågor diskuteras och åsikter framträder. En politiskt fungerande sfär är då alla har lika tillgång till densamma, alla har möjligheten att delta i debatten kring politiskt relevanta frågor. Grundläggande rättigheter såsom yttrande- och åsiktsfrihet, förenings- och mötesfrihet, pressfrihet o.s.v. borgar enligt Habermas (ibid:194f) för en politiskt fungerande offentlig sfär.

Andra författare såsom Calhoun (1995) och Fraser (1992) problematiserar Habermas tankar om *en* offentlig sfär och ser istället hur en *sfär av offentligheter* (Calhoun 1995:242) är mer rättvisande då det handlar om individer, eller grupper av individer, med olika intressen och bakgrund. Den offentliga sfären innehåller därmed olika offentligheter som kan bestå av större eller mindre antal av grupper som är inbegripna i diskussion. Varje enskild debatt blir således en offentlighet, oberoende av antalet deltagare. Schlesinger och Kevin (2000:209) ser hur de olika grupperna och intressena kämpar om en dominerande position inom den offentliga sfären. Målet blir att nå största möjliga publik (jmf. eng. *public*), att påverka eller dominera debatten i den offentliga sfären och därigenom forma åsikter och skapa opinion i politiska frågor.

2.1.2 Massmedias roll i den offentliga sfären

Den kommunikation som sker i den offentliga sfären, åtminstone den med potential att nå en större publik, är enligt Schlesinger och Kevin (2000:209) idag nästan helt och hållet massmedial. Det sätt som media kommunicerar på, och de regler den ställer upp, blir därmed avgörande för innehållet i den offentliga sfären. Blichner (2000:151f) ser tre faktorer med avgörande betydelse för att det ska finnas en fungerande öppen, fri och effektiv offentlig debatt. Först och främst måste folk ha möjligheten att delta, Habermas syn på rättigheternas betydelse kommer här igen, men Blichner för även fram *viljan* att delta. För det andra måste en tillräcklig mängd relevant information vara tillgänglig för att debatten. För det

tredje måste det finnas ett utbyte mellan olika debatter, mellan olika offentligheter. Samtliga tre berör massmedias roll och gällande möjligheterna till offentlig debatt kan media spela en roll i vilken mån den ger utrymme för en sådan.

Schlesinger och Kevin (2000:216) hävdar att den nuvarande nyhetsrapporteringen från EU är inriktad på att informera om redan fattade beslut och inte på att diskutera pågående policyprocesser. Detta ger att debatter inte uppmuntras, de blir i ett avseende överflödiga då de faktiskt inte kan påverka utfallet av den aktuella politiska processen. Detta leder till den andra punkten och säger att informationen som ges måste komma i ett skede då den ger mottagarna möjligheten att påverka politiska beslut. Massmedia har således två viktiga funktioner att fylla när det kommer till att främja debatten i den offentliga sfären, för det första måste den förse offentligheten med relevant information och för det andra måste den vara ett forum för debatt. Habermas (1962/98:157ff) såg själv pressen som offentlighetens främsta institution men såg även hur kommersialiseringen av den offentliga sfären gjorde att den förändrades från publikinteraktion mot varucirkulation. Den offentliga sfären riskerar därför att mindre och mindre vara ett forum för debatt och istället en kanal för redan färdiga åsikter och beslut. Medborgarna passiviserar och blir endast en publik. Habermas (ibid:203) kallar denna form av kommunikation för "[...] den demonstrativt och manipulativt utbredda publiciteten" som infinner sig då den offentliga sfären förlorat sin roll som "[...] en kritisk instans i förhållande till den normativt påbjudna publiciteten kring social och politisk maktutövning [...]". Massmedia har därmed en avgörande roll som främjare, eller förvrängare, av debatten i den offentliga sfären.

2.1.3 Den offentliga sfären i en icke nationell kontext

Den offentliga sfären har traditionellt förknippats med nationalstaten och med skapandet av denna. Calhoun (1995:251) ser hur det nationella politiska samhället pratar med sig självt i den offentliga sfären och därigenom skapar eller förstärker en självbild, en identitet. Den offentliga sfären blir därmed avgörande för det kontinuerliga återskapandet av den nationella identiteten. Den relevanta frågan i fallet EU blir den som ställs av Schlesinger och Kevin (2000), nämligen den om EU kan bli en sfär av offentligheter? Den tredje punkten om möjligheten till utbyte mellan olika offentliga sfärer blir än mer relevant då det diskuteras i samband med EU. I den nationella kontexten förekommer ett stort antal offentligheter samtidigt inom den offentliga sfären, även om det finns en överordnande nationell offentlighet. På EU nivå kan vi visserligen föreställa oss de olika nationella sfärerna som offentligheter men problemet är att det inte finns någon (massmedial) koppling, en övergripande europeisk offentlig sfär, mellan dessa. På den nationella nivån kopplas offentligheterna ihop av TV, radio och press vilket möjliggör kommunikation mellan de olika offentligheterna. Schlesinger och Kevin (2000:222ff) ser hur det inom EU endast finns en elitisk politisk-ekonomisk press, exempelvis *The Financial Times* och *The Economist*, som kan sägas utgöra en offentlighet på EU-nivå.

En del av problemet är självklart språket som hinder för kommunikation, EU består av 25 medlemsländer med nästan lika många olika, eller fler om vi räknar regionala, språk. Den nämnda politisk-ekonomiska pressen kommunicerar

uteslutande på engelska men möjligheten att detta skulle kunna gälla även i andra offentligheter är begränsad. Problematiken är tydlig, bland annat i Europaparlamentet där flera språk används parallellt, och utgör ett stort hinder för en eventuell europeisk massmedia. Frågan är då om EU, inom en överskådlig framtid, kan bli en sfär av offentligheter eller om unionen och dess förespråkare istället bör sträva efter att, likt andra intressen och in konkurrens med dessa, sträva efter att få ett större utrymme i de enskilda nationella offentliga sfärerna.

2.2 Den teoretiska legitimitetsdebatten

2.2.1 Output eller input

Att bringa ordning i den teoretiska debatten kring EU:s legitimitet är en utmaning i sig självt. En skiljelinje som Fritz Scharpf (1999) identifierar är den mellan effektivitet och inflytande (demokrati) eller mellan output- och inputorientering. Den första inriktningen ser hur EU bör utformas som en förvaltningsunion där den ekonomiska integrationen skall stå i centrum och där politisk integration helst bör undvikas då den endast hindrar de ekonomiska målen. EU bör enligt denna syn vara fri från kortsiktigt tänkande politiker och istället sträva efter pareto-optimalitet. (cf. Majone 1998; Gerstenberg 2001:302f) Gustavsson (2002:7) skriver att under EU:s första femtio år var detta hur unionen legitimerades. De frågor som unionen skötte, marknaden och myntet, ansågs vara opolitiska angelägenheter och kunde därför hanteras teknokratiskt. Även om detta en gång var sant ifrågasätter Føllesdal och Hix (2005) att så skulle vara fallet i dagens, eller för den delen framtidens EU. De pekar på att många av EU:s regler för omfördelning har tydliga vinnare och förlorare. (ibid:11f) Det blir därmed relevant att studera den politiska integrationen och demokratin på EU-nivå.

2.2.2 Standardtolkningen av det demokratiska underskottet i EU

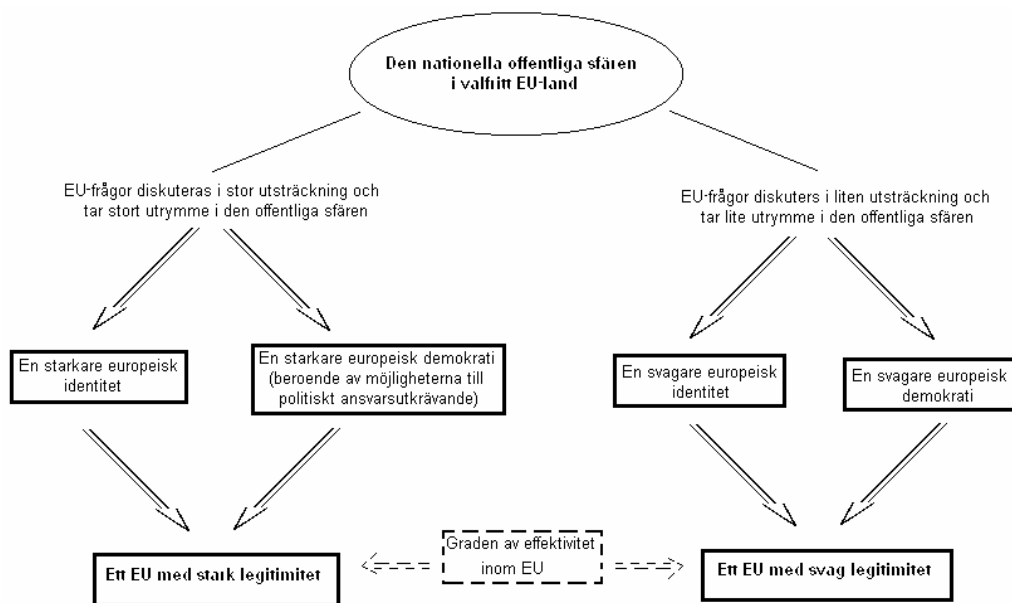
I ett försök att sammanfatta åsikterna om vad som beskrivs som EU:s demokratiska underskott, och att förnya Weilers (1995) standardtolkning har Føllesdal och Hix (2005:4-6) listat fem demokratiska problem i EU. För det första har EU-integrationen lett till en ökad makt för medlemsländernas regeringar och en minskad kontroll för de nationella parlamenten. Vidare är att Europaparlamentet är för svagt samt det inte finns några "europeiska val" till detta parlament ett problem. Medborgarna kan endast ta ställning till nationella partier och röstar ofta på grundval av nationella frågor. Den fjärde punkten är att EU är för fjärran från dess medborgare. EU är helt enkelt för abstrakt för att medborgarna skall kunna förstå, eller identifiera sig med det, och därmed utvärdera eller se det som ett demokratiskt system. Den femte och sista punkten är att EU skapar ett "policy drift" där fattade beslut saknar stöd hos en majoritet av EU-medborgarna, eller medlemsländerna för den delen, eftersom de demokratiska processerna är för svaga och särintressen har för stort inflytande.

Utöver de två nämnda dimensionerna av legitimitet, effektivitet och demokrati, för Lord och Beetham (2001) även fram identitet som en tredje och ytterst viktig dimension. Identitetsdimensionen fyller enligt författarna (ibid:444)

funktionen att den ger legitimitet åt enheten självt. Identiteten sätter gränserna för staten, eller i detta fall unionen. Existerar det inte en gemensam identitet hotas enhetens legitimitet oberoende av hur demokratisk eller effektiv den är. Följaktligen blir samtliga tre dimensioner avgörande för legitimiteten, inte bara i nationalstater utan även i EU. Det är emellertid de två senare dimensionerna, och hur debatten i den offentliga sfären kan påverka dessa, som är det intressanta för denna uppsats.

2.3 Den offentliga sfärens betydelse för EU:s legitimitet

Den offentliga sfärens betydelse för EU och dess legitimitet är beroende av den utsträckning i vilken informations spridning och debatt om EU-frågor förekommer i varje enskilt EU medlemsland. Här spelar dagspressen en viktig roll och den påverkar legitimiteten genom två av de tre dimensionerna som diskuterats, demokrati och identitet. I figur 2 nedan illustreras det teoretiska sambandet.

Figur 1: Den offentliga sfärens koppling till EU:s legitimitet

De båda dimensionerna kommer att diskuteras var för sig men först är det värt att påpeka att det kan argumenteras för att dessa båda dimensioner är sammanflätade, något som Gerstenberg (2001) och Calhoun (1994) gör. Gerstenberg (ibid:305) resonerar att en kollektiv identitet skapar en moralisk förpliktelse att följa kollektiva beslut, även om dessa går emot de egna preferenserna, "[w]ithout a collective identity, however, citizens would not be prepared to treat their fellow citizens' interests in regard to particular issues as their own [...]". En kollektiv identitet är enligt detta synsätt av stor betydelse för en fungerande demokrati. Calhoun (1994) vänder på detta samband när han hävdar att demokratins framväxt medförde ett behov av vad som kan beskrivas som en gemensam politisk eller medborgerlig identitet. Det demokratiska tänkandet om folkviljan som den

styrande kraften innebar ett nytt behov av att definiera folket. Det kollektiva agerandet är viktigt även för Calhoun (ibid:2) som understryker behovet av "[...] a common discourse about collective matters of public concern [...]" i en demokrati. I en demokrati är det folkviljan som skall styra det kollektiva agerandet och därmed kommer behovet av att definiera vilka som skall ingå i detta folk, vilka som utgör folkviljan. Definitionen styr även vilka som har tillträde till den gemensamma diskursen, till den offentliga sfären. Weale (1999:148f) berör detta när han skriver att denna definiering av folket, *demos*, är av central betydelse för begreppet demokrati självt. Översatt till en europeisk kontext kan det hävdas att när samarbetet går allt djupare och det kollektiva agerandet intensifieras ökar behovet av att folket definieras (Fossum 2000:114). Det måste därför finnas en europeisk identitet eller ett europeiskt medborgarskap, förutsatt att målsättningen är demokrati och att folkviljan skall styra i det europeiska samarbetet.

2.3.1 Demokratidimensionen

Jerneck och Gidlund (2001:72) hävdar att demokratisk legitimitet har ett starkt samband med möjligheten för medborgarna att följa och påverka verksamheten samt utkräva politiskt ansvar. Informationen avgör möjligheten att *följa* den politiska verksamheten. Lord (2001:647) ser här hur media har en viktig roll, åtminstone enligt en deliberativ demokratisyn. Den utsträckning i vilken media informerar om EU kan enligt Lord (ibid) t.o.m. användas som ett mått för att utvärdera graden av demokrati. Informationen förlorar visserligen i värde då möjligheterna att utkräva politiskt ansvar är begränsade. Detta verkar vara en stor del av problemet i EU som vi såg ovan. Samtidigt är förmågan att utkräva politiskt ansvar på ett korrekt sätt beroende av tillgången av information. Gustavsson (2002:9f) ser emellertid hur de blivit allt vanligare att regeringarna (och nu även EU-kommissionärer) önskar ett ökat medborgerligt engagemang för unionen och dess framtid men att detta sker utan att mekanismer för ökat utkrävande av politiskt ansvar diskuteras.

Visserligen kan en ökad varselblivning och förståelse kring EU, med den minimalistiska definition som valts, öka dess legitimitet men detta innebär automatiskt inte mer demokrati. Gustavssons (2002) försök att skilja på begreppen demokrati och legitimitet i diskussionen kring EU är därmed ytterst relevant. Den offentliga sfärens betydelse för demokratidimensionen, i fråga om tillgången till information och förekomsten av debatt, är därmed endast en del av problemet, eller lösningen. Legitimiteten, och demokratin, är även beroende av förmågan att utkräva politiskt ansvar grundat på denna information och debatt.

2.3.2 Identitetsdimensionen

Som tidigare diskuterats kan den offentliga sfären spela en viktig roll i det kontinuerliga återskapandet av den nationella identiteten. Eriksen och Fossum (2000:66) skriver att en persons identitet "[...] *as citizen* is not to be found in his/hers political cultural or ethnic heritage, tradition or other historical sense of belonging, but is established through legal entitlements and political discourse."

Detta är dock inte ett helt okontroversiellt synsätt och andra ser hur en europeisk identitet endast kan växa fram genom långa historiska processer av kulturell och personlig interaktion (cf. Koslowski 1998:218) Eriksen och Fossums (2000) argumentation kan dock tolkas som att en europeisk medborgerlig identitet, genom ett ökat utrymme för EU-frågor i de nationella offentliga sfärerna och olika rättigheter, kan utvecklas. De hävdar vidare att EU:s avsaknad av de tidigare nämnda aspekterna faktiskt gör det lättare för unionen att skapa en gemensam identitet. Tanken är att den offentliga sfären kan användas, på samma sätt som vid skapandet av de nationella identiteterna, för att stärka den europeiska identiteten genom att EU och de politiska frågorna som förknippas med unionen får större utrymme.

För identitetsskapande politik är symboler ett av de mest grundläggande elementen för att binda samman människor som aldrig träffas och med institutioner som dessa aldrig kommer att ha någon direkt erfarenhet av (Donnan & Wilson 2001:65f). När europeiska symboler får större publicitet kommer detta att bidra till skapandet av en europeisk identitet. Shore (2000:52) ser hur det vuxit fram en ny repertoar av "Euro Symbols" som strävar efter att neutralisera nationella skillnader och främja en europeisk identitet, han för fram eurosedlarna som ett exempel. Fossum (2000:129) för fram uppenbara symboler, t.ex. EU-flaggan och den europeiska hymnen, men även institutioner som europaparlamentet och EU-domstolen som identitetsbyggande. När gemensamma symboler som dessa får ökat utrymme i den offentliga sfären kommer detta vara ett steg mot en europeisk identitet. Genom en ökad publicitet kan EU komma att ses som en mer naturlig del av vardagen. En relevant fråga blir hur denna EU-identitet ser ut, eller skulle kunna se ut (McComick 1999:32ff). Detta är en fråga som unionen aktivt arbetar med. Under regeringskonferensen 1996 som mynnade ut i Amsterdamfördraget diskuterades "Euro Values" flitigt och värden såsom demokrati, fred, frihet, rättstaten, social rättvisa, solidaritet etc. nämndes. Dessa värderingar återkommer, och diskuteras aktivt, i en rad EU-dokument och fördrag. (ibid) Det förekommer således en underliggande debatt kring en europeisk identitet och vad denna innebär. Argumentet är att denna är beroende av den offentliga sfären för att utvecklas.

Publicitetens och symbolernas makt får inte underskattas, något som inte minst Margot Wallström (DN 11/10 2005) är medveten om. Hon konstaterar att utan en ny debatt och folkbildning bland EU:s medborgare kan fördraget inte förverkligas. Bakom detta ligger resonemanget att informationen kring EU är otillräcklig (demokratidimensionen), men även att publiciteten är otillräcklig (identitetsdimensionen) och att detta är förklaringen till mycket av den EU-skepsis som finns. Frågan är än en gång om detta varit fallet och hur detta i så fall skall åtgärdas. Kommer kommunikationen i den politiska offentliga sfären inom en överskådlig framtid att fortsätta vara nationsbunden och ske enskilt för varje land eller kommer vi att få se en europeisk offentlig sfär? Blir svaret ja ökar chansen för att stärka EU:s legitimitet. Vid ett nej blir legitimiteten för EU som helhet även i fortsättningen beroende av att denna kommunikation sker i varje medlemsland separat.

3 Konstitutionen och opinionen

3.1 Vägen mot en konstitution

Vägen mot en europeisk konstitution har varit längre än tiden sedan framtidskonventet påbörjade sitt arbete, även längre än Niceförklaringen från 2000 (se tabell 1 för en sammanfattande historik). Vägen har ännu inte heller nått sitt mål utan arbetet har avstannat, för hur länge vet ingen säkert. När vi diskuterar den europeiska konstitutionen är det därför klokt att bringa klarhet i dess historia.

Debatten kring, eller arbetet med, en konstitution för Europa kan sägas ha tagit sin början redan 1984 då Europaparlamentet antog en rapport som föreslog att de Europeiska gemenskaperna skulle genomgå en fundamental reformering, en konstitutionalisering. Det europeiska samarbetet har sedan fördjupats genom Europeiska enhetsakten samt Maastricht- och Amsterdamfördraget. (EU 2006b) Det var kanske genom det senare som det verkligen sattes kurs mot en konstitution. Fossum (2000:121f) argumenterar att regeringskonferensen som ledde fram till Amsterdamfördraget⁵ var den första fördragsskapande konferensen där politiska frågor, frågor om *governance*, var centrala. Kanske förstod unionens företrädare att unionens utveckling, även den planerade framtida, krävde att dessa frågor bemöttes. Det slutgiltiga steget på vägen mot en konstitution för Europa påbörjades med Nicefördraget som arbetades fram 2001 och trädde i kraft den 1 februari 2003. Arbetet fortsatte sedan med det Europeiska konventet om EU:s framtid under 2002 och 2003 och regeringskonferensen som sträckte sig från hösten 2003 till sommaren 2004. I Rom hösten 2004 skrevs ”fördraget om upprättandet av en konstitution för Europa” under av de nationella företrädarna. Nu behövde bara fördraget ratificeras av samtliga 25 medlemsländer för att en europeisk konstitution skulle vara ett faktum. (EU 2006b)

Ratificeringsprocessen fortlöper till en början utan problem, efter en folkomröstning den 25 februari 2005 ratificerar Spanien fördraget. Litauen och Ungern hade redan hösten 2004 gjort detsamma och under våren 2005 antar även de nationella folkförsamlingarna i Slovenien, Grekland, Italien, Slovakien, Österrike och Tyskland fördraget. Men när först fransmännen och sedan holländarna röstar nej till fördraget drabbas arbetet av en kris som tilltar när den brittiska regeringen avbryter den i parlamentet påbörjade ratificeringsprocessen. Även om det Europeiska rådet i mitten av juni uttalar sig om att ratificeringsprocessen, efter några månaders paus, skall fortsätta skjuts arbetet på framtiden i de flesta länderna. De planerade folkomröstningarna i Danmark, Portugal och Tjeckien skjuts upp på obestämd framtid, likaså den svenska riksdagens behandling av fördraget som var planerad till december 2005. (EU 2006a; 2006c)

⁵ Denna gick under beteckningen IGC-96. En del av konferensens tredelade mandat vara att föra unionen närmre dess medborgare, en devis som går igen. (Fossum 2002:139)

Under sommaren ratificerar dock även Luxemburg och Cypern fördraget vilket innebär att elva medlemsländer godkände konstitutionseringen av EU. (EU 2006c) När det europeiska rådet uttalade sig om processen utlyste de en period av reflektion där "[...]a broad debate [was] to take place in each of our countries, involving citizens, civil society, social partners, national parliaments and political parties." (EU 2005b) En önskan som upprepades i Sverige några månader senare av Margot Wallström. (DN 11/10 2005) Än idag när detta skrivs i början av 2006 vet ingen med säkerhet vilken framtid konstitutionen går till mötes. I en artikel i DN den 8 mars går det att läsa att debatten efter "tankepausen" då verkade ha återupptagits. Ett förslag att dela upp konstitutionen, och endast ställa fram de två första av de tre delarna till nya folkomröstningar i Frankrike och Nederländerna, fördes fram inom EU. Faktum verkar dock kvarstå att ingen med säkerhet vet, även om siktet då var inställt på första halvåret 2007, när och under vilka former arbetet med konstitutionen kommer att återupptas. Intressant är dock att ratificeringsprocessen fortsätter i några av medlemsländerna och att 14 länder då ratificerat fördraget. (DN 8/3 2006)

Tabell 1: Vägen mot en europeisk konstitution

<i>14 feb 1984</i>	Europaparlamentet antar rapporten "a draft treaty on European Union"
<i>1987</i>	Europeiska enhetsakten
<i>1992</i>	Maastrichtfördraget (fördraget om Europeiska unionen) och grundandet av EU
<i>1997</i>	Amsterdamfördraget , reform av de europeiska institutionerna möjliggörs
<i>7-10 dec 2000</i>	Niceförklaringen manar till en "[...] deeper and wider debate about the future of the development of the Union." (EU 2001)
<i>26 feb 2001</i>	Nicefördraget signeras och öppnar för en reform av EU:s institutioner för att möjliggöra expansionen med tio nya medlemsländer
<i>15 dec 2001</i>	Laekenförklaringen , Europeiska konventet om EU:s framtid tillsätts för att förbereda för reform av EU:s institutioner
<i>28 feb 2002- 20 juli 2003</i>	Europeiska konventet om EU:s framtid sammanträder och reformer för att EU skulle bli "more effective, more transparent, more comprehensible and closer to European citizens" föreslås. (EU 2006a) Ett slutgiltigt förslag till konstitution presenteras.
<i>4 okt 2003-18 juni 2004</i>	Regeringskonferens (IGC), förslaget till konstitution behandlas och ett slutgiltigt fördrag fastställs vid Europeiska rådets möte i Bryssel den 17-18 juni
<i>29 okt 2004</i>	Fördraget om upprättandet av en konstitution för Europa signeras i Rom
<i>29 maj 2005</i>	54,7 % av de röstande i Frankrike röstar nej till konstitutionen
<i>1 juni 2005</i>	61,7 % av de röstande i Nederländerna röstar nej till konstitutionen
<i>6 juni 2005</i>	Den brittiska regeringen skjuter upp ratificeringsprocessen av konstitutionen
<i>16-17 juni 2005</i>	Europeiska rådet sammanträder i Bryssel och slår fast att ratificeringsprocessen ska fortsätta och att arbetet skall återupptas under första halvåret 2006

Källor: EU 2001; EU2006a; EU 2006b; EU 2006c.

3.2 Den allmänna opinionen i Sverige

I Eurobarometern från våren 2005 (EU 2005a) framgår det att Sverige är ett av de länder som är mest kritiska till sitt EU-medlemskap. Endast 36 procent av de tillfrågade anser att Sverige tjänat på att gå med i EU, den lägsta siffran av samtliga 25 medlemsländer. På samma sätt säger sig endast 32 procent av svenskarna vara benägna att lita på EU jämfört med genomsnittet på 44 procent.

Lite överraskande är svenskarna samtidigt är mer fästa vid Europa, 79 procent mot genomsnittet bland EU medborgarna på 66 procent. För samma fråga om land, region, samt hemstad ligger svenskarna mycket nära genomsnittet. Detta kan tyda på, författarna till barometern drar gärna denna slutsats, att svenskarna har en starkare europeisk identitet än de flesta andra EU-medborgarna. Frågan är om denna känsla av samhörighet är ett säkert tecken på en europeisk identitet och även om så är fallet, är denna är kopplad till EU på något sätt?

3.2.1 Det svenska folket om konstitutionen och demokratin i EU

Gällande demokratin i EU är 43 procent av svenskarna missnöjda medan 42 procent är nöjda, motsvarande siffror för hela EU är 35 respektive 49 procent. Gällande EU:s prioriteringar var andelen som ansåg att EU behövde arbeta med att komma närmre sina medborgare på 17 procent lägre än genomsnittet på 19 procent. För individens rättigheter och demokratiska principer var andelen på 23 procent högre än genomsnittet på 14 procent.

Svenskarna var även mer negativt inställda till konstitutionen, som vid undersökningstillfället var uppe till folkomröstning i Frankrike och Nederländerna, än genomsnittet. 38 procent av de tillfrågade var positivt inställda och 30 procent negativt inställda jämfört med 48 respektive 28 procent för hela EU. Av de svenskar som var positiva till konstitutionen var nödvändigheten av att fullfölja uppbyggnaden av Europa samt stärkandet av demokratin eller rådfrågandet av medborgarna det viktigaste skälet. Av dem som var negativa var förlorad nationell suveränitet, bristen på demokrati eller bristen på information de vanligaste svaren. Vad detta visar är att demokratin verkar vara en viktig fråga för svenskarna men även inflytandet över vad som händer i EU och tillgången på information. Avsaknaden av information syns i den andel av de tillfrågade som våren 2005 ansåg sig var välinformerade om innehållet i det då färdiga förslaget till konstitution. 86 procent av de tillfrågade hade hört talas om konstitutionen men endast 11 procent såg sig själva som välinformerade. (EU 2005a)

3.2.2 Det svenska folket om informationskällorna

För svenskarna kan vi se att när det gällde att få information om EU-konstitutionen åtnjöt journalisterna och regeringen störst, och lika stort, förtroende med 22 procent. När det rent faktiskt handlar om var informationen kommer ifrån så är det massmedia som står för denna. I Sverige använder 69 procent av folket TV:n varje dag för att uppdatera sig om nyheter, lika många som genomsnittet i EU. När det gäller dagspressen är denna andel 70 procent, mycket högre än övriga EU där endast 39 procent vänder sig till dagspressen för sina dagliga nyheter. För information om EU specifikt var TV den viktigaste källan (76 procent) följt av dagstidningar (68 procent). Över en fjärdedel av svenskarna tycker att det är för lite information om EU i dagspressen och ungefär hälften anser att den tillgängliga informationen är objektiv. Svenskarna anser sig själva dock vara välinformerade i högre utsträckning än i övriga EU, 4,9 på en tiogradig skala jämfört med EU-snittet på 4,4. (EU 2005a) Detta understryker relevansen av att studera dagspressen och visar att den är en betydande del av den svenska offentliga sfären.

4 Debatten i den svenska offentliga sfären

4.1 Den offentliga debatten i riksdagen

4.1.1 Debatten fram till framtidskonventets färdiga förslag

Från den 1 december 2001 till den 20 juli 2003 berördes arbetet med konstitutionen i 24 riksdagsprotokoll. Elva av dessa debatterade i någon mån innehållet i processen medan 13 endast berörde processen självt.

Den första gången under den aktuella perioden som processen berörs är den 6 december 2001 (2001/02:42) då godkännandet av Nicefördraget debatterades⁶. Frågan anfördes av utrikesminister Anna Lindh och debatten berörde den inbördes nationella sammansättning i representationen till det framtida konventet och även i sekretariatet. Detta får sägas vara en diskussion kring process snarare än innehåll. Även de två nästföljande gångerna frågan kom upp (2001/02:67 och 2001/02:86) var det processen som berördes. Först diskuterades sammansättningen av ledamöter i konventet ur ett jämställdhetsperspektiv och sedan var det Irlands nej till ratificerandet av Nicefördraget. Debatt kring innehållet förekom sällan och det var inte förrän i juni 2002 (2001/02:119; 124) då EU:s framtidsfrågor, konventet⁷ och Nicefördraget debatterades som det berördes i större omfattning. Här diskuterade bl.a. följderna av en eventuell konstitution och överlämnandet av ansvar genom Nicefördraget. Debatten uteblev sedan ett tag och processen berördes endast kort i regeringsförklaringen den 1 oktober 2002 (2002/03:2) och i den partiledardebatt som hölls den 6 november (2002/03:12). Dagen efter berördes än en gång röstfördelningen och representationen för nationer genom Nicefördraget (2002/03:13). Nu följde en period av debatt kring innehållet i processen där följderna av denna, framförallt överlämnandet av ansvar (2002/03:20; 31) samt ”hur Europa skall styras” (2002/03:38) men även följderna för försvarspolitiken och valutasamarbetet EMU som skulle upp till folkomröstning till hösten (2002/03:32).

I början av 2003 verkar det som om det i riksdagen spreds en känsla av att något stort höll på att hända utan att de, och än mindre folket, var riktigt införstådda men vad detta egentligen betydde. Det fördes därför flera diskussioner om bristen på information och debatt, både i riksdagen och ute i landet, om arbetet med konstitutionen. (2002/03:44; 50; 56) Det var kanske därför som regeringen

⁶ Se proposition 2001/02:8, www.riksdagen.se.

⁷ Se skrivelse 2001/02:115, www.riksdagen.se.

den 19 februari 2003 gav sin syn på EU:s framtid och konventets arbete. Detta följdes av en omfattande debatt kring viktiga aspekter och kring konsekvenserna av en konstitution. (2002/03:61) Under våren berördes processen (2002/03:62; 78) och innehållet (2002/03:70) ett fåtal gånger och bristen på debatt uppmärksammas igen (2002/03:83). Det var först när det sammanslagna konstitutions- och utrikesutskottet kom med sina tre betänkanden om ”det konstitutionella fördraget” som debatten tog fart.⁸ Det första behandlades den 9 april (2002/03:87) och de två senare den 10 juni (2002/03:119) och vid båda tillfällena diskuterade innehållet och konsekvenserna av konstitutionen utförligt, mer utförligt än någonsin tidigare. Detta är kanske inte så konstigt då konventet nästan var färdigt med sitt arbete och det fanns mer att diskutera och ta ställning till. Tio dagar efter behandlandet av de två sista betänkandena lade konventet fram sitt förslag till konstitution.

4.1.2 Debatten fram till det slutgiltiga fördraget

Från den 21 juli 2003 till den 18 juni 2004 berördes arbetet med konstitutionen i 23 riksdagsprotokoll. 13 av dessa debatterade i någon mån innehållet i processen medan 10 endast berörde processen självt.

Under det nya riksdagsåret fortsatte inläggen om bristen på debatt och information (2003/04:7, 9). Den första debatten om innehållet kommer den 15 oktober då det förs en allmänpolitisk debatt om ”förslaget tillkonstitutionellt fördrag för EU” (2003/04:13). Innehållet och processen berörs ytterligare några gånger innan en ny fråga rörande processen kommer upp, en fråga som allt mer gör sig synlig i debatten, den om folkomröstning. Första gången är den 13 november (2003/04:27) och Göran Persson gjorde det klart att det *inte* skulle bli tal om någon folkomröstning om förslaget till konstitution. Denna ståndpunkt blir ifrågasatt i en rad riksdagssessioner (2003/04:37; 42; 56; 68; 100; 130) och utmärker sig i riksdagsdebatten under vintern, våren och sommaren 2003-04. Det förs dock även flera debatter om innehållet. Den mer omfattande är den 20 november kring ytterligare ett betänkande från konstitutions- och utrikesutskottet⁹ (2003/04:32) och den 1 april i debatten som följde på ”regeringens information från Europeiska rådets möte i Bryssel den 25-26 mars” (2003/04:92). Oftast berördes arbetet med konstitutionen dock endast i korthet och i specifika frågor¹⁰ Den sista debatten kring arbetet var den 17 juni (2003/04:130) då frågor om inflytande och konsekvenserna av det då stundande färdiga fördraget diskuterades.

4.1.3 Debatten fram till uppskjutandet av ratificeringsprocessen

Från den 19 juni 2004 till den 17 juni 2005 berördes arbetet med konstitutionen i 20 riksdagsprotokoll. 9 av dessa debatterade i någon mån innehållet i processen medan 11 endast berörde processen självt.

Dagen efter regeringskonferensens slut, den 19 juni 2004, informerade regeringen om vad som beslutats och därpå följde en debatt om vilka följder detta skulle få men även bristen på ”folklig förankring” (2003/04:132). Frågorna om

⁸ Se 2002/03:KUU1; KUU2; KUU3, www.riksdagen.se.

⁹ Se 2003/04:KUU1, www.riksdagen.se.

¹⁰ Se t.ex. Interpellationer 2003/04:401; 483, www.riksdagen.se.

folkomröstning och bristen på debatt fortsätter att ha en framträdande roll i de protokoll där konstitutionen berörs (2004/05:7; 22; 92; 93; 98; 118). Innehållet i fördraget diskuteras under rubrikerna ”utrikesfrågor” och ”integration och demokrati” i en allmänpolitisk debatt i oktober (2004/05:13). Intressant är att regeringen i sin information om Europeiska rådets möte i Bryssel den 5 november inte nämner något om fördraget (2004/05:25). Istället kommer det upp frågor om ratificeringsprocessen och vad som händer vid ett eventuellt nej till fördraget i riksdagen. Detta föranleder frågan om det inte ansågs vara relevant, antingen från Europeiska rådets eller från den svenska regeringens sida att diskutera fördraget då det fanns ett färdigt förslag som endast skulle ratificeras.

I december 2004 diskuterades fördragets effekter på självbestämmandet över den sociala välfärden (2004/05:50) och på säkerhetspolitiken (2004/05:51). Konsekvenserna av en framtida konstitution, bl.a. på demokratin berörs kort i debatten den 9 februari (2004/05:72) och i den särskilda debatten om Europeiska kommissionens arbetsprogram för 2005 den 18 mars (2004/05:93). Vad som är intressant är att i regeringens information från Europeiska rådets möte den 22-23 mars upprepar sig samma sak som tidigare (2004/05:96). Fördraget nämns inte av regeringen utan det är först när riksdagen ställer frågor som en eventuell folkomröstning och innehållet i fördraget diskuteras. I slutet av april (2004/05:109) förs en debatt om EU:s framtid och konstitutionens innebörd. Debatterna om innehållet i konstitutionen var få och när det började bli klart att Frankrike troligen skulle rösta nej till fördraget blev fokuseringen på processen total och den dominerande frågan blev; ”Vad skall nu hända med fördraget?” (2004/05:127; 132; 136)

4.2 Den offentliga debatten i massmedia

4.2.1 Debattens omfattning och fördelning över tiden

För att återkoppla till Blichner (2000:151f) och hans tre punkter så kan debattens omfattning och fördelningen över tiden sägas motsvara dennes andra punkt. För en fungerande öppen, fri och effektiv offentlig debatt krävs det att en tillräcklig mängd relevant information är tillgänglig. Eftersom detta kanske främst är en fråga om publicitet och inte så mycket om själva informationens egenskaper kan detta sägas vara mer relevant för identitetsdimensionen än demokratidimensionen.

I debattens omfattning finns det anmärkningsvärt stora skillnader mellan de båda undersökta källorna (se tabell 2). För hela perioden förekommer arbetet med konstitutionen i 407 artiklar i DN mot endast 182 på Sydsvenskans hemsida. Skillnaden blir ännu större om vi ser till de olika perioderna. Under konventets arbete från december 2001 till den 20 juli 2003 berörs arbetet med konstitutionen i 130 artiklar i DN mot 27 för Sydsvenskan. Ser vi närmre på tidfördelningen så är artiklarna i DN jämnt fördelade över perioden med undantag från april till september 2002 då rapporteringen nästan är obefintlig. För Sydsvenskan är det i slutet av perioden som rapporteringen är som mest intensiv, även om det är tveksamt om detta är ett passande ord.

För den andra perioden, fram till det färdiga fördraget, är antalet artiklar i DN 121 och för Sydsvenskan 63. Sett till periodernas längd så tilltar rapporteringen för båda källorna, även om det absoluta antalet artiklar minskar för DN. Ökningen för Sydsvenskan är än mer markant. Detta är intressant sett till demokratidimensionen då möjligheten att påverka processen rimligen är mindre. Ett färdigt förslag från konventet fanns redan och slutförhandlingen mellan de olika regeringarna pågick. Även om det fortfarande fanns utrymme för politisk påverkan så var nu den faktiska beslutsprocessen långt gången och föregick på en högre nivå. Trenden med en ökad rapportering höll i sig för den tredje perioden och tilltog ytterligare då antalet artiklar i DN var 156 och för Sydsvenskan 92. Faktum är att det på Sydsvenskans hemsida under det sista året av processen rapporterades mer om konstitutionen än under de första 2 ½. Än en gång var ökningen inte lika markant i DN.

En mycket intressant frågeställning som dyker upp är om den kvantitativa rapporteringen på Sydsvenskans hemsida, som baserades på nyhetsvärde, är representativ för innehållet i den tryckta tidningen. Är svaret ja pekar detta på en skevhet i rapportering där det problem med att informationen ofta berör redan fattade beslut eller färdiga förslag. Är svaret nej tyder det på att konstitutionen under de tidiga perioderna ansågs ha litet nyhetsvärde och frågan är då hur stor skillnaden mellan den digitala och den tryckta tidningen kan vara?

Tabell 2: Antalet artiklar under de olika perioderna

	Dagens Nyheter	Sydsvenskan
Period 1 2001-12-01 - 2003-07-20	130	27
Period 2 2003-07-21 - 2004-06-18	121	63
Period 3 2004-06-19 - 2005-06-17	156	92
Totalt	407	182

Det förekom alltså stora skillnader i rapporteringen mellan de båda källorna. Rapporteringen var genomgående mer omfattande i DN under hela perioden även om skillnaden minskade med tiden. Samtidigt har det argumenterats för att betydelsen av information och debatt är större i ett tidigare skede av processen vilket understryker skillnaden. DN får därför anses vara "bättre" i sin rapportering med hänsyn till möjligheten att positivt påverka EU:s legitimitet. Två läsare som förlitar sig på varsin av de båda källorna kommer sannolikt att, med hänsyn till rapporteringens kvantitet, i mycket olika utsträckning vara informerade, eller oinformerade, om EU-frågor.

4.2.2 Debattens öppenhet

Denna andra punkt får sägas motsvara Blichners (2000:151f) första punkt, att folk måste ha möjligheten att delta. Gällande det utrymme som olika personer och organisationer får i de båda källorna så är det intressant att se att antalet debattartiklar från personer utanför tidningen faktiskt är fler för Sydsvenskan än för DN (se tabell 3). Hela skillnaden står att finna under perioden då det slutgiltiga fördraget förhandlades fram. Detta är intressant med tanke på den totala förekomsten av artiklar gällande konstitutionen. För insändare kan siffrorna för

Sydsvenskan ignoreras då dessa inte verkar läggas upp på hemsidan. För DN ökar dock förekomsten av insändare allt eftersom processen fortlöper och faktiskt fanns det inte en enda insändare om konstitutionen under hela den tid då konventet arbetade. Detta kan betyda två saker, antingen var allmänheten inte medveten om vad som pågick eller så valde tidningen att inte ta in några insändare i denna fråga. Oavsett anledning är resultatet detsamma, en frånvaro av debatt och i detta fall även öppenhet. Den första insändaren i DN kom in den 25 september 2003 och den, liksom i 30 av de 31 insändare som följde, handlade om inflytande och om en eventuell folkomröstning gällande konstitutionen. De flesta var för en folkomröstning men inte en enda insändare berörde innehållet i processen.

Ser vi på vilka författarna till debattartiklarna är ser vi att åtta av dem i Sydsvenskan är akademiker (sex statsvetare, en sociolog och en historiker) medan alla utom två av de övriga är politiker. Samtliga riksdagspartier förutom Folkpartiet finns representerade. I DN var antalet artiklar från akademiker detsamma som för Sydsvenskan, åtta stycken, och samtliga var skrivna av statsvetare. Intressant är av de fem artiklar som är författade av svenska politiker var fyra socialdemokratiska och en från miljöpartiet. Den politiska oppositionen finns därmed inte representerad. Med betydelse för vem som har tillgång till debatten och graden av "elitism" i densamma är det intressant att se vilka journalister som deltar i debatten. Även här syns en tydlig skillnad mellan de båda källorna. I DN står Ingrid Hedström ensam för över en fjärdedel av artiklarna (109) medan Sigrid Bøe står för nästan en femtedel (73). Att de har stort inflytande över debatten är självklart. Artiklarna på Sydsvenskans hemsida har en annan typ av centrering i avseende till författare. Nämligen att rapporteringen till stor del, speciellt efter det att fördraget var färdigt, bestod av telegram. Något som tyder på att det lades liten vikt vid rapporteringen om konstitutionen, att det ansågs att det räckte med att använda sig av färdigt material och inte skriva eget material.

Tabell 3: Antalet debattartiklar och insändare under de olika perioderna

	Dagens Nyheter		Sydsvenskan	
	Debattartiklar	Insändare	Debattartiklar	Insändare
Period 1 2001-12-01 - 2003-07-20	7	0	7	0
Period 2 2003-07-21 - 2004-06-18	7	8	12	0
Period 3 2004-06-19 - 2005-06-17	6	24	6	0
Totalt	20	32	25	0

Gällande öppenhet i dagspressen går det att se att skillnaderna är små mellan de båda källorna men ändå överraskande med bakgrund av vad som tidigare kommit fram. Varför det finns fler debattartiklar i Sydsvenskan än i DN är svårt att förklara, speciellt med den stora skillnaden i kvantitet.

4.2.3 Innehåll eller process i debatten

Som argumenterats är tillgången på information en viktig komponent för en fungerande offentlig debatt och en förutsättning för demokratiskt ansvars-

utkrävande. Tidigare undersöktes den totala tillgången på information men nu kommer typen av information att studeras. Medan den tidigare undersökningen berörde den totala publiciteten och dess effekter på kanske främst identitetsdimensionen handlar denna mer om kvaliteten på informationen och dess påverkan på demokratidimensionen. Vilken typ av information finns det i artiklarna?

För den distinktion mellan innehåll och process i artiklarna som undersökts går det att urskilja en tydlig trend. I början av processen berör artiklarna i förhållandevis stor utsträckning innehållet (se tabell 4). Av artiklarna i DN under den första perioden är det en majoritet som i någon mån diskuterar innehållet i arbetet eller konsekvenserna av en konstitution. För Sydsvenskan är det ungefär två femtedelar. Oftast är det frågan om en eventuell EU-ordförande eller president, en förändring av beslutsfattandet inom EU samt en reformering av de olika institutionerna som diskuteras. Frågor som dominerar rapporteringen genom hela processen. Informationen om innehållet är oftast kortfattad och berör få framträdande frågor som de ovan nämnda men ger ändå en viss inblick i arbetet. Med tiden blir rapporteringen allt mer inriktad på processen och framförallt frågan om folkomröstning, en fråga som helt dominerar rapporteringen från det att fördraget var färdigt. Detta syns tydligt i siffrorna för den tredje perioden där andelen artiklar som endast berör processen i DN är 96 procent och för Sydsvenskan 93 procent. Under den period då rapporteringen var som intensivast berördes det faktiska innehållet i konstitutionsförslaget i försvinnande liten utsträckning utan istället låg fokus på processen i allmänhet och en eventuell folkomröstning i synnerhet. Detta kan motiveras med att fördraget var färdigarbetat och att det inte längre gick att påverka innehållet. Samtidigt var tillgången på information, inte endast om processen, utan även om innehållet fortfarande viktigt ur ett demokratiperspektiv.

Tabell 4: Antal artiklar som berör innehållet resp. processen (% av total)

	Dagens Nyheter		Sydsvenskan	
	Innehåll	Process	Innehåll	Process
Period 1 2001-12-01 - 2003-07-20	56%	44%	37%	63%
Period 2 2003-07-21 - 2004-06-18	40%	60%	48%	52%
Period 3 2004-06-19 - 2005-06-17	4%	96%	7%	93%

För innehållet i artiklarna finns det två framträdande egenskaper, varav den ena kan ses som positiv för legitimiteten och den andra som negativ. Positivt är att informationen i det tidiga skedet av processen i stor utsträckning berör själva innehållet i densamma. Negativt är att då rapporteringen intensifieras och uppmärksamheten ökar övergår den till att nästan uteslutande informera om processen och inte om innehållet. När medvetenheten om processen, rimligtvis, ökar så försvinner innehållet ur rapporteringen och kvar blir endast frågan om folkomröstning, i Sverige och utomlands, och problemet med att ratificera fördraget om en konstitution.

5 Den svenska offentliga sfären och EU:s legitimitet

5.1 Den svenska offentliga sfären och bristen på legitimitet i EU

Den ständigt pågående processen mot ett fördjupat europeiskt samarbete inom EU ställer upp allt mer omfattande krav för unionens legitimitet. EU är inte längre en opolitisk union och omfattningen och följderna av de fattade besluten gör att EU kräver en legitimitet i linje med den för de nationella staterna. Detta innebär utöver effektivitet, att staten klarar av att tillgodose medborgarnas behov, även en fungerande europeisk demokrati och en europeisk identitet. EU:s demokratiska underskott har diskuterats teoretiskt och en del av problemet, vilket det råder en bister medvetenhet om inom EU, är att unionen är för fjärran dess medborgare. En del av orsaken till detta är bristen på information. Samma faktor är kopplad till identiteten som skapas, och återskapas, genom en ständigt pågående diskurs i den offentliga sfären. Även informationen om EU och relaterade frågor förs ut genom denna sfär. Den offentliga sfären blir därmed kopplad till EU:s legitimitet genom dess egenskaper som demokratifrämjande och identitetsskapande.

Bristen på legitimitet är synlig i den allmänna opinionen i Sverige, svenskarna är ett av de mest EU-kritiska folken. Endast 36 procent anser att landet tjänat på att gå med i EU. Detta märktes inte minst i inställningen till konstitutionen som endast 38 procent av de tillfrågade var positivt inställda till. Ser vi till de båda undersökta dimensionerna av legitimitet är det intressant att se att missnöjet med demokratin är stort, 43 missnöjda mot 42 procent nöjda, medan den europeiska identiteten verkar vara stark. Demokrati ansågs även, i en direkt frågeställning, vara en viktigare fråga än mer identitetsbyggande åtgärder såsom den upplevda närheten till unionen. En möjlig förklaring till detta har dock framkommit i studien av den svenska offentliga sfären. Tillgången till information ansågs även den vara viktig och det framgår att Wallströms, och övriga EU:s, farhågor för att denna varit otillräcklig är befogade. En stor del av de tillfrågade, 86 procent, hade hört talas om konstitutionen men endast 11 procent såg sig själva som välinformerade.

5.2 Debatten i den svenska offentliga sfären

Den inledande frågan som ställdes var om det finns en brist på debatt om EU i Sverige. Detta har analyserats utifrån ett legitimitetsperspektiv och genom användandet av den offentliga sfären. Kvaliteten på den offentliga debatten, eller förutsättningarna för en väl fungerande offentlig sfär, är beroende av tre faktorer.

Möjligheten för medborgarna att delta i debatten, tillgång på information samt utbyte mellan olika offentligheter inom sfären. Dessa tre faktorer kommer nu att ligga till grund för den sammanfattande bedömningen av den inledande frågan. Dock bör vi tänka på skillnaderna mellan de undersökta forumen innan vi drar några slutsatser. Habermas, liksom andra teoretiker, understryker massmedias särställning inom den offentliga sfären och dess överlägsna förmåga att nå ut till en större publik. Något som återspeglas i siffrorna över det svenska folkets mediekonsumtion. Hela 70 procent av de tillfrågade använde dagspressen varje dag för att informera sig om nyheter och nästan en lika stor andel, 68 procent, använde den för att informera sig om EU-nyheter.

5.2.1 Debatten i massmedia

Den första undersökningspunkten för massmedia var den rent kvantitativa förekomsten av artiklar om konstitutionen. Under hela perioden på ungefär 3 ½ år förekom det 407 artiklar i DN respektive 182 på Sydsvenskans hemsida. Siffran för DN är stor och betyder att det i genomsnitt var en artikel om konstitutionen ungefär var tredje dag. Vi får inte glömma att konstitutionen *endast är en av många EU-frågor*, må vara den viktigaste under perioden, och att den totala nyhetsrapporteringen om EU är än mer omfattande. Skillnaden mellan medierna skvallrar dock om att valet av tidning kraftigt kan påverka tillgången till information för den enskilde medborgaren.

Under den första punkten undersöktes även fördelningen över tiden och här blev det tydligt att rapporteringen blev allt mer frekvent när den konstitutionskapande processen närmade sig slutet. Mer specifikt så ökade rapporteringen mest tydligt efter det att fördraget om upprättandet av en konstitution för Europa var signerat. För identitetsbyggandet spelar detta kanske ingen större roll men ur ett demokratiperspektiv är detta mindre bra då möjligheten att påverka slutresultatet minskar genom processen.

Den andra undersökningspunkten var den om öppenheten i den offentliga sfären. Detta pekar på möjligheten, men även om viljan som Blichner skrev, att delta. Nationella tidningar har självklart ett begränsat utrymme för insändare och debattartiklar men likaså är det för allt material i tidningen. Det är en prioriteringsfråga och förekomsten pekar på de prioriteringar som tidningen gjort utifrån nyhetsvärde och även intresset från insändarna att debattera frågan. Två frågor som givetvis är sammankopplade. Debattartiklar kan inte sägas vara vanligt förekommande men är representerade under hela processen vilket tyder på en viss prioritering från tidningens sida. Intressant är att insändarna från privatpersoner som publicerats i DN inte börjar dyka upp förrän konventet är färdigt och att de långt flesta kommer efter att fördraget är signerat. Med tanke på den totala förekomsten av artiklar om konstitutionen är detta snarare ett tecken på att intresset var lågt från folkets sida och inte tidningens.

Den tredje och sista undersökningspunkten var innehållet i artiklarna, om de berörde information kring processen eller konstitutionen självt. Tidsperspektivet är här oerhört viktigt eftersom informationen om innehållet i konstitutionen är mer framträdande i början av processen då fördelningen är någorlunda jämn. Detta var som vi såg en period då rapporteringen var som minst intensiv. Allt eftersom

arbetet fortlöper och rapporteringen tilltar skiftar fokus allt mer mot processen och under den sista perioden, efter det att fördraget är färdigt, dominerar denna rapportering i det närmaste totalt. Två argument kan försvara denna utveckling men inget av dem håller. För det första kan det argumenteras att, eftersom informationen om själva konstitutionen varit omfattande i början så var detta inte längre lika nödvändigt att informera om denna, folk visste redan vad det var tal om. Detta stämmer, som vi sett, inte alls. Endast 11 procent ansåg att de själva var välinformerade om innehållet i konstitutionen och över en fjärdedel av svenskarna tyckte att det var för lite information om EU i dagspressen. Det andra argumentet är att det, eftersom möjligheterna att påverka processen minskade med tiden, inte var lika viktigt med information om innehållet i ett senare skede. Än en gång går det att peka på folkets faktiska kunskaper som motargument och informationen fortsatt har ett värde i upplysningssyfte som problematiserar denna nedgång.

Ser vi till debatten och informationen i massmedia bör vi kvalificera den inledande frågeställningen för att kunna besvara den. Ser vi till identitetsdimensionen kan det hävdas att informationen och debatten var tillräcklig. Frågan förekom ofta i media med undantag för några få perioder. Gällande demokrati-dimensionen är det dock tre egenskaper hos rapporteringen som var mindre bra:

- 1) *Nyhetsrapporteringen var som intensivast då fördraget redan var signerat,*
- 2) *Viljan från folket att debattera frågan verkar inledningsvis ha varit liten,*
- 3) *Under den period då publiciteten var som störst kring frågan var även tillgången på information om innehållet i konstitutionen som minst.*

En fjärde punkt som kan föras fram är att det även verkar finnas en betydande skillnad i rapportering mellan olika tidningar. Samtidigt kan det ställas frågetecken kring vilket ansvar media har när det gäller främjandet av demokrati men ansvar eller ej, rapporteringen kunde med tanke på dessa egenskaper ha varit bättre ur ett demokratiperspektiv. När det kommer till demokratiframjande får dock riksdagen sägas ha det yttersta ansvaret.

5.2.2 Debatten i riksdagen

Wallström (DN 11/10 2005) berör i en av sina debattartiklar, med tanke på avsaknaden av en europeisk offentlig sfär, det ansvar som ligger hos de nationella parlamenten. Hon skriver att medlemsstaterna vid toppmötet i juni 2005, efter det att ratificeringsprocessen blivit uppskjuten, åtog sig att "[...] organisera breda, öppna nationella debatter om Europas framtid." (ibid) Riksdagen hade inte längre ett allmänt demokratiframjande ansvar, det var nu ett specifikt åtagande att främja den europeiska demokratin, identiteten och, därmed även, EU:s legitimitet. Detta ansvar har egentligen alltid funnits där men var nu uttalat och protokollfört.

Arbetet med den europeiska konstitutionen berörs i 67 riksdagsprotokoll, detta blir i ungefär 14 procent av de 486 riksdagssammanträden under perioden. Huruvida detta är mycket eller lite är svårt att avgöra men efter den kvalitativa studien framgår det att det finns problem. Visserligen är fördelning av debatt kring innehållet jämn över tiden men oftast berörs konstitutionen endast mycket flyktigt. Fram till det att konventet var färdigt sommaren 2003 berördes konstitutionens innehåll och följer mer omfattande endast under fem riksdagssammanträden (2001/02:119; 124, 2002/03:61, 2002/03:87; 119). Denna brist på

debatt i riksdagen blev, ironiskt nog, ett framträdande debattämne när det gällde EU-konstitutionen. Under resten av tiden fram till uppskjutandet av ratificeringsprocessen debatterades innehållet utförligt endast ett fåtal gånger (2003/04:13; 32; 92; 2004/05:109) medan bristen på debatt och, framförallt, frågan om folkomröstning. Debatten i riksdagen kan därför sägas ha varit otillräcklig i fråga om den information gällande innehållet och inte processen som berörts. Frågan är varför detta varit fallet och en möjlig förklaring står att finna i en av de aspekter av det demokratiska underskottet i EU som förts fram. EU:s utveckling har medfört att regeringarna i medlemsländerna har vunnit i makt på bekostnad av de nationella parlamenten. Debatten om EU-frågor förekommer ofta på regeringsnivå och inte i riksdagen. Därför faller ansvaret på regeringen att föra upp debatten i riksdagen, något som inte gjorts. Vid mer än ett tillfälle efter det att regeringen närvarat vid möte med europeiska rådet har frågan om konstitutionen inte berörts i den därpå följande informationen i riksdagen. Det är först när riksdagsledamöterna ställt direkta frågor som saken kommit på tal. Denna frustration har märkts tydligt i de diskussioner som förts i riksdagen. Problemet med debatten i riksdagen har således varit en brist på information gällande innehållet och en stor del av detta ansvar för detta ligger hos regeringen.

5.3 En europeisk offentlig sfär

Att inflytandet minskar i proportion med enhetens ökade storlek är ett bekant problem och de avvägningar som måste göras har behandlats av bland andra Dahl (1994). Men är det endast storlekens betydelse som räknas när vi pratar om överlämnande av makt till EU? Habermas (1995:136) hävdar att det i det europeiska samarbetet öppnats en klyfta mellan att vara berörd och att vara deltagare för den enskilde medborgaren. Detta eftersom "[...] medborgarrollen hittills endast institutionaliserats på ett effektivt sätt på nationalstatsnivå [...]" (ibid) Denna brist på institutionalisering består av avsaknaden av en fungerande europeisk offentlighet samt demokratiska kanaler för inflytande och ansvarsutkrävande. Medborgarna har därmed, för att använda Habermas ord, inte någon möjlighet att tematisera och påverka europeiska beslut (ibid). Problemet är därmed inte bara att varje enskild individ får en minskad andel av inflytandet, de kan bli lämnade helt utan möjligheter att utöva inflytande överhuvudtaget på grund av avsaknaden av en europeisk offentlig sfär och kanaler för ansvarsutkrävande.

Ur detta perspektiv är skapandet av en europeisk sfär av hög prioritet för den europeiska demokratin och EU:s legitimitet. Som det nu är vilar dessa, som diskuterats ovan, till stor del på de enskilda medlemsländerna genom deras respektive offentliga sfärer. Kopplingen mellan den nationella offentliga sfären och legitimiteten för nationalstaten reser en relevant fråga. Den om EU kan öka sin legitimitet genom medlemsstaternas offentliga sfärer eller om det krävs en gemensam europeisk offentlig sfär för att EU skall kunna bli verkligt legitimt? Wallströms efterlysning av ett *europeiskt* offentligt rum eller en *europeisk* offentlig arena som förekommit i två artiklar (DN 11/10 2005; AB 1/2 2006) är

inte på något sätt en ny tanke inom EU som vi sett. Kanske är det dock klokt att först, innan vi diskuterar möjligheterna för en gemensam europeisk offentlig sfär, definiera vad som krävs för att vi skall kunna anse att en dylik existerar. Schlesinger och Kevin (2000:228) listar tre kriterier; det måste finnas en europeisk nyhetsagenda, denna måste ta upp en ansenlig del av den europeiska befolkningens dagliga nyhetskonsumtion samt att denna befolkning i någon mån börjat tänka på sig själva som just det och inte endast definierar sig själva efter nationalitet.

Gällande den första punkten så finns det idag inte en europeisk nyhetsagenda. Idag sköts rapporteringen av *nationella* medier där EU konkurrerar om utrymme med andra internationella nyheter. För identitetsdimensionen ligger det i detta en viktig distinktion, *all* information i svensk media återskapar mer eller mindre den nationella identiteten. Ett tydligt exempel är den grundläggande nyhetsdistinktionen mellan nationella, *Sverige*, och internationella nyheter, *Världen*, som förekommer i de båda undersökta dagstidningarna. Det krävs således, för legitimiteten, *europeiska nyheter ur ett europeiskt perspektiv* som uttrycker en europeisk identitet och drar de upp de fysiska såväl som de mentala gränserna för EU. Gällande den andra punkten så tar den europeiska nyhetskonsumtionen, informationen om EU visserligen ett visst utrymme men inte föga troligt i den utsträckning och absolut inte av den natur som krävs för att främja EU:s legitimitet genom de dimensioner som diskuterats. Den tredje och sista punkten kan det argumenteras, med tanke på andelen svenskar som anser sig "vara fästa vid EU", att detta kriterium till viss del redan är uppfyllt.

DN-journalisten Sigrid Bøe beskriver detta möjliga framtida Europa ur ett massmedialt perspektiv: "Ett [förenat] Europa förutsätter emellertid en gemensam offentlighet, det vill säga ett språk som de allra flesta förstår och talar, tidningar och tevekanaler som finns över hela Europa och som läses respektive ses av det överväldigande flertalet. Det förutsätter ett antal personer som är kända överallt och som uppfattas som legitima företrädare av de flesta". (DN 9/12 2002) I de olika medlemsstaterna är detta självklarheter men applicerar vi denna beskrivning på EU-nivå inser vi hur långt ifrån en europeisk offentlig sfär vi är. Inte desto mindre förekommer begreppet som ett faktum i en ledare i DN den 3 mars 2006 (DN 3/2 2006). Det intressanta är att se i vilket sammanhang det används, nämligen i samband med debatten kring Mohammedkarikatyren i Jyllands-posten. "Jyllands-Postens publicering av ett antal karikatyrteckningar av profeten Mohammed och reaktionerna mot dem har visat vad man så länge efterlyst: en gemensam europeisk offentlighet som står upp för gemensamma europeiska värden." (ibid) Den europeiska offentligheten bör här ses som en gemensam värdegrund, eller identitet om man så vill, inte en fungerande gemensam massmedial kommunikationssfär. Det är inte ens säkert att det i just denna debatt fanns en allmäneuropeisk uppslutning kring gemensamma värden, i detta fall yttrandefriheten. Vad som däremot med säkerhet fanns var den typ av reflektion kring dessa gemensamma värderingar som Schlesinger och Kevin (2000:228) efterlyste. Men, även om frågan diskuterades över hela Europa så skedde detta på olika språk, i olika tidningar och tevekanaler samt med olika företrädare i olika länder.

Det gemensamma var värderingarna, hur reella eller imaginära dessa än var så var kanske regeringskonferensen IGC-96 inte fel ute när den diskuterade "euro values". Kanske är det genom gemensamma värderingar som den europeiska identiteten kommer att växa. Samtidigt är dessa värderingar och denna identitet idag troligen inte bundna till en politisk enhet, till EU, utan till en gemensam historisk, kulturell och kristen grund. Denna grund och dessa värderingar måste kopplas till ett politiskt EU-medborgarskap och odlas genom en offentlig sfär för att EU ska kunna dra nytta av dem för att bättra på sin legitimitet. De sista orden i diskussionen får bli Habermas (1995:140): "I framtiden skulle emellertid en gemensam *politisk* kultur kunna växa fram ur de olika *nationella* kulturerna. Det skulle kunna ske en differentiering mellan en alleuropeisk politisk kultur och de nationella traditionerna inom konst och litteratur, historieskrivning, filosofi osv., som förgrenat sig alltsedan den moderna epokens början. Därvid får de kulturella eliterna och massmedierna en viktig roll. En europeisk författningspatriotism måste, till skillnad från den amerikanska, växa fram ur olika nationalhistoriskt impregnerade tolkningar av samma universalistiska rättsprinciper". [sic!]

5.4 Framtida forskning

Resultatet av analysen väcker flera intressanta frågeställningar och en rad analyser av kopplingen mellan den offentliga sfären och EU:s legitimitet vore av värde. För det första kan studien av den svenska offentliga sfären utökas till att omfatta fler dagstidningar eller även förekomsten av debatt och information på regional eller lokal nivå. Detta för att se om resultatet av denna studie är identifierbart även här. För det andra kan studien förlängas för att studera debatten efter uppskjutandet av ratificeringsprocessens och Wallströms efterlysning av debatt. För det tredje kan studien göras i andra EU-medlemsländer för att se om det svenska fallet är representativt för förhållandena i övriga offentliga sfärer. Detta vore kanske den mer intressanta studien då detta gör att skillnader i opinion i de olika medlemsländerna kan jämföras med skillnader i de olika offentliga sfärerna. Detta skulle kunna utformas som en teoriprovande analys av det teoretiska ramverk som här utvecklats. Kan vi se att EU i de länder där debatten och informationen är mer omfattande där även ses som mer legitimt? Sverige skulle i detta fall, med tanke på opinionen, vara ett land där debatten och informationen är jämförelsevis liten i omfattning.

6 Sammanfattning

EU är, i likhet med alla demokratiska politiska enheter, i stor utsträckning beroende av en fungerande offentlig sfär för sin legitimitet. Eftersom en gemensam europeisk offentlig sfär verkar vara långt borta så blir EU beroende av de olika nationella offentliga sfärerna i de enskilda medlemsländerna. Detta gör att den offentliga sfären, för EU:s del, förlorar mycket av sin identitetsbyggande förmåga. Debatten om en EU-konstitution i den svenska offentliga sfären, som påverkar svenskarnas inställning till EU, uppvisar även en rad brister som *borde* inverka negativt på legitimiteten. Debatten i riskdagen har varit begränsad, endast vid ett fåtal tillfällen har konstitutionen behandlats mer omfattande. Debatten har även i stor utsträckning varit inriktad på processen, frågorna om folkomröstning och om bristen på debatt var framträdande. Något som är negativt ur ett demokrati-perspektiv. Detta mönster går igen även i dagspressen där rapporteringen även ökade mot slutet av processen och där det även var just processen, och inte innehållet, som blev viktigare när publiciteten ökade. Även intresset från folkets sida att debattera frågan verkar ha varit litet under den tidigare delen av processen då möjligheterna till demokratiska inflytande, åtminstone teoretiskt, var som störst. Det kan argumenteras att det inte fanns en brist på debatt om EU-konstitutionen och att EU-frågor tar ett avsevärt utrymme i den svenska offentliga sfären. Debatten har dock en rad egenskaper, eller avsaknad av dylika, som gör att EU:s legitimitet inte stärks och att unionen förblir i den förtroendekris som varit dess kännetecken under en lång tid. Detta kommer även vara fallet tills debatten förändras eller, framför allt och viktigast för EU, tills det att en europeisk offentlig sfär skapas.

7 Referensförteckning

Artiklar

- AB 1/2 2006. "Vi vänder EU upp och ned. Margot Wallström: Med vitboken vill vi komma närmre medborgarna", Margot Wallström i Aftonbladet debatt, 1 februari 2006.
- Dahl, Robert, 1994. "A Democratic Dilemma: System Effectiveness versus Citizen Participation": *Political Science Quarterly*, vol. 109, no. 1, s. 23-34.
- DN 9/12 2002. "Europa i dröm och verklighet", Sigrid Bøe i Dagens Nyheter, 9 december 2002.
- DN 11/10 2005. "Vi skall sluta detaljstyra och öka EU-ländernas makt", Margot Wallström i Dagens Nyheter debatt, 11 oktober 2005.
- DN 3/2 2006. "I Europa bor gud i civilsamhället", DN ledare, 3 februari 2006.
- DN 8/3 2006. "Merkel och Chirac vill blåsa nytt liv i ratad EU-grundlag", Ingrid Hedström i Dagens Nyheter världen, 8 mars 2006.
- Föllesdal, Andres – Hix, Simon, 2005. "Why there is a Democratic Deficit in the EU: A response to Majone and Moravcsik", *European Governance Papers (EUROGOV)*, <http://www.connex-network.org/eurogov/pdf/egp-connex-C-05-02.pdf>, 15 december 2005.
- Gerstenberg, Oliver, 2001. "Denationalization and the Very Idea of Democratic Constitutionalism: The Case of the European Community", *Ratio Juris*, vol. 14, no. 3, s. 298-325.
- Gustavsson, Sverker, 2002. "Från folkstyre till legitimitet – varför skifta huvudsynpunkt?". <http://www.socsci.aau.dk/institut2/nopsa/arbejdsgruppe16/sverker.pdf>, 12 januari 2006. (Paper presented at NOPSAs research conference, 2002.)
- Lord, Christopher, 2001. "Assesing Democracy in a Contested Polity", *Journal of Common Market Studies*, vol. 39, no. 4, s. 641-661.
- Lord, Christopher - Beetham, David, 2001. "Legitimizing the EU: Is there a 'Post-Parliamentary Basis' for its Legitimation?", *Journal of Common Market Studies*, vol. 39, no. 3, s. 443-462.

Majone, Giandomenico, 1998, "Europe's Democratic Deficit: A Question of Standards", *European Law Journal*, vol. 4, no, 1, s. 5-28.

Weiler, J.H.H, et al, 1995. "European Democracy and its Critique", *West European Politics*, vol. 18, no. 3, s.137-157.

Böcker

Beetham, David, 1991. *The Legitimation of Power*, London: MacMillan Press Ltd.

Bjereld, Ulf, et al, 2002. *Varför vetenskap? Om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*. Lund: Studentlitteratur.

Blichner, Lars Chr., 2000. "The anonymous hand of public reason: interparliamentary discourse and the quest for legitimacy", s. 141-163 i Eriksen, Erik Oddvar – Fossum, John Erik (red.) *Democracy in the European Union. Integration through Deliberation?* London: Routledge.

Calhoun, Craig, 1995. *Critical Social Theory*, Oxford: Blackwell.

Calhoun, Craig, 1994, s. 1-9 i Calhoun, Craig (red.) *Social Theory and the Politics of Identity*. Oxford: Blackwell.

Donnan, Hastings – Wilson, Thomas M., 2001. *Borders. Frontiers of Identity, Nation and State*, Oxford: Berg.

Eriksen, Erik Oddvar – Fossum, John Erik, 2000. "Conclusion: Legitimation through deliberation", s. 256-269 i Eriksen, Erik Oddvar – Fossum, John Erik (red.) *Democracy in the European Union. Integration through Deliberation?* London: Routledge.

Fossum, John Erik, 2000. "Constitution-making in the EU", s. 111-140 i Eriksen, Erik Oddvar – Fossum, John Erik (red.) *Democracy in the European Union. Integration through Deliberation?* London: Routledge.

Fraser, Nancy, 1992. "Rethinking the public sphere. A contribution to the critique of actually existing Democracy", i Calhoun, Craig (red.) *Habermas and the Public Sphere*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Habermas, Jürgen, 1962/98. *Borgerlig offentlighet. Kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*. Lund: Arkiv Förlag.

- Habermas, Jürgen, 1995. *Jürgen Habermas - Diskurs rätt och demokrati*, Göteborg: Daidalos.
- Jachtenfuchs, Markus, 1998. "Democracy and Governance in the European Union", s. 37-64 i Føllesdal, Andreas – Koslowski, Peter (red.) *Democracy and the European Union*. Berlin: Springer.
- Janson, Per, 1998. "Demokratins legitimering", s. 98-121 i Hydén, Göran (red.), *Demokratisering i tredje världen*, Lund: Studentlitteratur.
- Jerneck, Magnus – Gidlund, Janerik, 2001. *Komplex flernivådemokrati. Regional lobbying i Bryssel*, Malmö: Liber.
- Koslowski, Peter, 1998. "Fatherland Europe? On European and National Identity and Democratic Sovereignty", s. 214-230 i Føllesdal, Andreas – Koslowski, Peter (red.) *Democracy and the European Union*. Berlin: Springer.
- McCormick, John, 1999. *Understanding the European Union – A Concise Introduction*, New York: Palgrave.
- Scharpf, Fritz, 1999. *Governing in Europe. Effective and Democratic?*, Oxford: University Press.
- Schlesinger, Philip – Kevin, Deirdre, 2000. "Can the European Union become a sphere of publics?", s. 206-229 i Eriksen, Erik Oddvar – Fossum, John Erik (red.) *Democracy in the European Union. Integration through Deliberation?* London: Routledge.
- Shore, Cris, 2000. *Building Europe: The Cultural Politics of European Integration*, London: Routledge.
- Weale, Albert, *Democracy*, 1999, London: MacMillan Press Ltd.

E-resurser

- EU 2001, Niceförklaringen, http://europa.eu.int/constitution/futurum/documents/-offtext/declaration_en.pdf, 30 januari 2006.
- EU 2005a, Eurobarometer 63, http://europa.eu.int/comm/public_opinion/archives-eb/eb63/eb63_en.pdf, 30 januari 2006.
- EU 2005b, Declaration by the Heads of Government of the member states of the European Union on the ratification of the treaty establishing a constitution for Europe, http://europa.eu.int/comm/councils/bx20050616/index_en.htm, 30 januari 2006.

EU 2006a, Towards a European Constitution – Main dates, http://europa.eu.int/-roadtoconstitution/chronology/index_en.htm, 30 januari 2006.

EU 2006b, A constitution for Europe – Introduction, http://europa.eu.int/scand-plus/printversion/constitution/introduction_en.htm, 30 januari 2006.

EU 2006c, A constitution for Europe – Interactive map, http://europa.eu.int/constitution/ratification_en.htm, 30 januari 2006.

Presstext, www.presstext.se.

Riksdagen, www.riksdagen.se

Sydsvenskan, www.sydsvenskan.se.

Tidningsutgivarna, www.tidningsutgivarna.se/article.do?category=176, 4 januari 2006.